Kainuun hyvinvointialue
Sotkamontie 13, Hallintotalo H,
87300 Kajaani
jukka.lindberg@kainuu.fi
+358 40 5950631

LAUSUNTO

04.10.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi
harri.sintonen@eduskunta.fi

Asia: Kainuun hyvinvointialueen lausunto Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle HE 154/2022 Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Pääluokka 33 /STM:n hallinnonala

Lausunnon antaja: Jukka Lindberg, Kainuun hyvinvointialueen johtaja, jukka.lindberg@kainuu.fi, +358 40 595 0631

Kainuun hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta saada lausua valiokunnalle valtion 2023 talousarvioon pääluokka 33:n osalta.

Lausunnon yhteenveto

Maan hallitus on toteuttanut monia lainsäädäntömuutoksia, joilla on kustannusvaikutuksia järjestämisvastuun siirtyessä hyvinvointialueille 2023. Indeksitarkistuksina on 2023 valtion talousarviossa lisätty hyvinvointialueiden rahoitusta 756 M€. Tehtävämuutoksiin on varattu 275 M€ ja tarvittavan lisähenkilöstön kokonaismääräksi on arvioitu noin 5 500 henkilötyövuotta. Tässä yhteydessä on todettava, että hyvinvointialueindeksi ottaa indeksin pistelukua suuremmat kustannusnousut – esimerkiksi palkkaratkaisut ja -liukumat - huomioon viiveellä. Vaikka rahaa on nimellisesti lisätty, on tehtävämuutosten ja yleisen inflaation kustannusvaikutukset pääosin aliarvioitu. Myöskään suunniteltuja henkilöstölisäyksiä ei kyetä toteuttamaan suunnitellussa aikataulussa, koska työmarkkinoilta ei ole saatavissa tarvittavaa lisähenkilöstöä. Hyvinvointialueiden rahoitus on käynnistämisvaiheessa jäämässä alimittaiseksi eikä nykyisillä toimilla kyetä turvaamaan riittävää henkilöstöä muutoksiin.

Edellä mainittuihin tekijöihin viitaten ainoa kestävä ratkaisu on säilyttää hyvinvointialueiden vuoden 2023 talousarviossa oleva rahoitustaso sellaisenaan sekä myöhentää kaikkia tehtävämuutoksia ja henkilöstölisäyksiä vähintään yhdellä vuodella – mieluummin useammalla vuodella. Näin taataan hyvinvointialueiden taloudellinen selviytyminen ensimmäisestä toimintavuodesta ja varmistetaan hyvinvointialueiden käynnistyminen. Lisäksi vuoden 2023 kuntien tilinpäätösten mukaiset hyvinvointialuekohtaiset rahoituksen tarkistukset on toteutettava jo vuonna 2023 valtion lisätalousarviolla. Hyvinvointialueiden rahoituslakiin suunniteltu yliopistosairaalalisä on rahoitettava hyvinvointialueiden rahoitusraamin ulkopuolelta korottamalla valtion koulutus- ja tutkimuskorvauksia 116 M€ yliopistosairaaloita ylläpitäville hyvinvointialueille vuodesta 2024 lähtien.

Rahoituksen perusongelma

Hyvinvointialueiden rahoitusmekanismin perusongelma on hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoituksen yleinen alimittaisuus siitä huolimatta, että hyvinvointialueiden rahoitusta on joiltain osin lisätty. Hyvinvointialueille tehdyn kartoituksen pohjalta vuoden 2023 alirahoitus on keskimäärin noin 4-5% kokonaiskustannuksista. Rahoitusvajeessa on arviomme mukaan pääsääntöisesti noin +/- 2% hyvinvointialuekohtainen vaihtelu. Vain harvalla hyvinvointialueella on odotettavissa taloudellisesti tasapainoinen käynnistyminen. Kainuun hyvinvointialueen näkökulmasta vuoden 2023 rahoitus jää noin 6% alle käynnistämisvaiheen todellisten kustannusten.

Alimittaisen rahoituksen syitä on analysoitu eri hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueiden rahoitusmekanismi ei riittävällä tavalla huomioi ajankohtaisia rahoituksen realisoituvia painetekijöitä, joista voidaan mainita muun muassa:

- *kuntien alibudjetointi vuodelle 2022 (mm. palkkaratkaisujen huomioimatta jättäminen)*
- *kustannusten kasvun nopeus*
- *näkymättömät kustannuserät kuntien talousarvioissa, joita ei huomioida rahoituspohjassa*
- *koronakorvausten vääristävä vaikutus henkilöstömenoihin sekä Koronan hoito- ja palveluvelka*
- *henkilöstövaje ja täyttämättömät vakanssit*
- *muutoskustannukset (etuuksien harmonisointi, asiakasmaksujen yhtenäistäminen, palkkojen harmonisointi, pelastustoimen henkilön lisäämispaineet varallaolon muutoksista johtuen jne.)*
- *ostopalvelujen indeksiä suuremmat hinnankorotukset*
- *korkokustannusten nousu*
- *lakisääteiset tehtävämuutokset, joiden kustannukset huomioitu rahoituksessa vain osaksi*

Monen hyvinvointialueen 2023 tilikausi on Kainuun lisäksi muodostumassa pääosin raskaasti alijäämäiseksi rahoitusmekanismista johtuen. Alijäämän suuruus vaihtelee eri arvioissa kansallisesti kokonaisuutena 900 M€:sta yli yhteen miljardiin euroon. Joillain hyvinvointialueilla varaudutaan lyhytaikaiseen lainanottoon – toisilla alueilla – kuten Kainuussa - arvioidaan kassan riittävän hädin tuskin 2023 alijäämistä selviytymiseen.

Kainuun hyvinvointialueen käynnistyvä valtion rahoitus vuodelle 2023 on tämänhetkisissä laskelmissa noin 370 M€ tasolla todellisen kustannustason ollessa yli 390M€. Vuoden 2023 alusta toimintansa aloittavilla hyvinvointialueilla on mahdollisuus vaikuttaa kustannustekijöihin omalla johtamisellaan vasta järjestämisvastuun siirtymisen myötä 1.1.2023. Noin 25 M€ alijäämää ei ole mahdollista kuroa nopein toimin sopeuttamisen kautta ilman lainsäädännön velvoitteiden selkeää vähentymistä. Tällaista regulaation vähentymistä ei ole näköpiirissä.

Rahoitusmallin valuvika

Alimittaisen käynnistyvän rahoituksen lisäksi hyvinvointialueen rahoitusmalliin liittyvät korjausmekanismit on suunniteltu liian takapainoisiksi. Vuoden 2023 tilinpäätösten korjauserä toteutetaan hyvinvointialuekohtaisesti vasta vuonna 2024 sekä yleinen rahoitustason tarkastelu

vasta vuonna 2025. Takapainoisuutta on pidettävä rahoitusjärjestelmän valuvikana, joka johtaa pahimmillaan siihen, että laaja joukko hyvinvointialueita käy jatkuvia neuvotteluita rahoittajan kanssa rahoitusjärjestelmästä johtuen. Ajankohtainen esimerkki on syntynyt hoitajien palkkaratkaisu, joka palkkaliukumineen tällä inflaatiovauhdilla nostaa kustannuksia reilusti yli indeksin. Indeksikorjaukset tulevat viiveellä. Onko tarkoituksenmukaista ajaa hyvinvointialueet alijäämiin jo käynnistymisen vaiheessa?

Tulevat rahoitusmuutokset

Suunnitteilla ja jo lausunnolla olevaan rahoituslain muutokseen kaavaillaan yliopistosairaalalisää, joka uhkaa syöstä ne hyvinvointialueet, jotka eivät ylläpidä YO-sairaalaa entistä syvemmälle rahoituskriisiin. Kainuun hyvinvointialueen rahoitus vähenisi tältä osin 3,9M€ vuodesta 2024 lähtien. YO-sairaalalisä tulee rahoittaa valtion talousarvion kautta jälkeenjääneitä valtion koulutus- ja tutkimuskorvauksia korottamalla vuodesta 2024 lähtien 116 M€. Lisäksi rahoituslain muutosten taustatöiden pohjalta on ilmeistä, että hyvinvointialueiden rahoitusmallia olisi syytä kehittää ottamalla ainakin palkkatekijä ja tyydyttämätön palvelutarve mukaan rahoituksen pohjana oleviin tarvetekijöihin. Lisäksi on syytä arvioida syrjäisyyden painon nostamista rahoitustekijänä, jotta rahoitus kohdistuisi tarkemmin tarpeiden suuntaisesti.

Kajaanissa 4.10.2023

Jukka Lindberg
Kainuun hyvinvointialueen johtaja